

*Сцена з вистави “Казка зустрічей та розставань” Г. Махмудова.
Режисер – О. Глузов,
художник – К. Чепурна.
Дніпровський міський театр ляльок.*

Від 3 по 7 жовтня у Запоріжжі відбувся IV Всеукраїнський фестиваль театрів ляльок “Лялькова Веселка”, на який з’їхалося дванадцять професійних колективів різних форм власності (директор фестивалю – заслужений працівник культури України А. Колб).

Ярослав ГРУШЕЦЬКИЙ

НОТАТКИ КЛОУНА ПЕННІВАЙЗА

(З IV Всеукраїнського фестивалю “Лялькова Веселка” у Запоріжжі)

“Вас вітає Пеннівайз!” – прозивним ім’я цього кінгівського клоуна, який заманює маленьких дітей, могло цілком стати на IV Всеукраїнському фестивалі театрів ляльок “Лялькова Веселка” у Запоріжжі (3-7 жовтня 2016 р.). Адже саме тут було офіційно визначено і зафіксовано новий для України ляльковий тренд. На відміну від звичних, “безпрограшних” реалістичних ляльок (хіба зовсім трохи стилізованих) до кола найкращих, завдяки поважному дитячо-юнацькому журі, увійшли ляльки Каріни Чепурної з Черкас. “Це єдиний художник, який розуміє, що потрібно дітям,” – так сказали про неї самі діти й протягом дня запекло сперечалися, якій з вистав К. Чепурної Дніпровській (“Казка зустрічей і розставань”) чи Черкаській (“Чарівна скрипочка”) – віддати першість. Після детальних обговорень вистав прискіпливими та досвідченими студійцями (керівник студії – режисер-постановник Запорізького обласного театру ляльок М. Власова), які й стали цим неупередженим і відвертим журі, вже серйозно озброєним арсеналом таких

категорій як, наприклад, “сценографія” чи “метафора”, розумієш, чого вартують безкінечні апеляції до “дитячого розуміння” (чи “нерозуміння”) мистецтва, залякування термінами “психологія”, “дитяча психологія” чи “психологія сприйняття дитини”, за якими нема, власне, жодної конкретики та фактажу, а лише власні уподобання й забобони тих, хто апелює.

Фестиваль одразу заявив про основну тенденцію, що розділила афішу на дві групи вистав. Розпочавшись з новоствореного у Запоріжжі “Маленького принца” (який став для театру творчим викликом і, очевидно, поглибив відстань між заялженими традиціями нещодавнього минулого), несподівано продовжився злочасним “Букою” кропивничан, що немов одвічний чортик з табакерки вистромлює різки там, де мова заходить про комерційний успіх театру. Правда й те, що така мова заходить у компанії з неодмінним “бонусом”, а саме – тезою про примітивізацію художнього рішення, яка своєю чергою підносить дамоклового меча над доцільністю існування держав-

*Сцена з вистави “Бука” М. Супоніна.
Кіровоградський академічний обласний театр ляльок.*

них театрів, адже із завданнями аніматорів сьогодні успішно дають собі раду театри приватні, що не потребують дотацій і навіть зуміли у своїй творчості піднятися на значно вищий щабель.

До честі офіційного журі фестивалю (про яке ще не йшлося), треба сказати, що у претенденти на основні нагороди потрапили вистави цього річчя, майже прем'єрні, і навіть з “легким натяком на експеримент”. Бо все ж у переважній більшості синдром “Буки” (вистави, що витримала вже тисячі постановок на всіх “лялькових” сценах без жодного провалу, хоча більше-таки тяжіє до ремесла аніматорів, ніж, власне, мистецтва лялькарів), став надто відчутним. Майже настільки ж відчутним, як і страх перед помилкою, перед несподіваним художнім рішенням, перед творчим “хуліганством”, таким необхідним і виправданим для живого театрального пошуку. Цей страх був відчутний в повітрі, фізично, як шепіт Пеннівайза, заманював у глухі кути стандартних сценографічних конструкцій – з погляду мистецької виразності – “ніяких”, до трясовини акторської старанності, що підміняла живе існування, до сухих хачів очікуваної очевидності режисерських ходів.

Власне, ось коли треба залучати психологів.

І попри все, фестиваль відбувся. Відбувся як Фестиваль, як ярмарок нових ідей, як майданчик, де завирували різні думки і суперечки, де зіткнулися старі

й нові тенденції, і кожна знайшла своїх прихильників. І це також надало наснаги визначити переможців.

Вистави двох українських режисерів Олександра Куцика (“Коза-Дереза”, Львів) та Сергія Брижаня (“Пан Коцький”, Рівне; “Кіт у чоботях”, Херсон) позначали невичерпна скрупульозність і творча фантазія у розробленні сцен, епізодів, найдрібніших дійових моментів. Власне, за цією ознакою і можна упізнати справжнього майстра. Хоча вистава рівнян виглядала ветераном української сцени, її мистецька цінність не вичерпувалася згаданим режисерським професіоналізмом. Поставлена свого часу, а саме в роки шаленого дефіциту української драматургії, вона вкотре нагадала, що для її деактуалізації умови поки що не настали. Адже не багатьом театрам вдається вирватися із зачаклованого кола “накатаних” п'єс, які своєю чергою тягнуть художні рішення вистав до есте-

тик і світоглядів минулих десятиліть.

Вистава херсонців не змогла по-доброму “надурити” професіоналів, видаючи виробничо-необхідну стриманість декорацій і акторського вбрання за такий собі мистецький “середньовічний аскетизм”. Конфлікт між розкішшю і розлогістю сюжету та явною нестачею виразальних засобів створили ефект затигнутості дійства.

На тлі цих двох вистав “Коза-Дереза” львів'ян виглядала просто-таки презентаційним шедевром – з танцями і піснями, щоправда не “вживу”, стилізована під яскраву народну образотворчість, явно потребувала антракту. Хоча, у випадку “Кози” нестачу сценічної дії легко було сплутати з її надлишком. Згадана ж презентаційність, зокрема, і в акторській подачі, суттєво тим-таки акторам і заважала, “оздоблюючи” їх сценічне існування псевдо-патосом. Тим цінніше зусилля виконавців, які зуміли обійти подібні пастки та створити по-справжньому живі й привабливі образи. До них, насамперед, належить сама головна героїня у виконанні Ірини Остюк, яка виразно продемонструвала, що то є таке – акторська харизма. Акторка приковувала увагу глядача від першої до останньої хвилини, розвіюючи всі сумніви щодо життєздатності сучасного театру. Думка про перемогу у номінації “Найкраща жіноча роль” в обох журі співпала. А ще в нагородну скарбничку львів'ян додалися дипломи за “Найкращу режисуру” (О. Куцик) та виконавську майстерність (І. Макаришин).

До складу офіційного журі увійшли цього разу представники всіх колективів-учасників, “обтяжені” званнями актори, художники, режисери, перетворив-

Сцена з вистави “Принцеса-стрибунка” Л. Дворського.
Режисер та художник – А. Солоняк. Вінницький академічний обласний театр ляльок.

“живих” інтермедійних сценках, особливо в манері актора Сергія Бабельчука, якому це, зрештою, не завадило отримати головний приз дитячого журі за майстерне володіння лялькою та диплом за виконавську майстерність від корифеїв.

Власне, акцентуючи на акторських роботах фестивалю, журі зуміло розгледіти паростки справжньої виконавської майстерності в кожного з представлених колективів. У вже згадуваній “Буці” кропивничан такою знахідкою стала робота актора М. Борисова (диплом “За найкращу епізодичну роль” та диплом колективу “За інтерактивний контакт з глядачем”). Як сказав би той самий Пеннівайз, – творчістю можна займатися навіть на пласі.

У херсонців впадала в око елегантна і точна робота молодого актора М. Животова (Кіт у чоботях), яка цілком гармонійно вписалася у надійний, роками відпрацьований ансамбль виконавців (диплом журі “За найкращу чоловічу роль”).

Рівняни порадували своєрідним дебютом В. Подольця (Кіт). Особливістю його роботи стало точне відчуття жанрової специфіки комічної опери, з урахуванням того, що більшість сценічного часу вистави відводилося під спів наживо. Власне, міцна співова команда рівнян стала беззаперечним приводом для диплому “За найкращий співочий акторський ансамбль”.

О. Глумов, режисер і виконавець головної ролі у “Казці зустрічей і розставань” з Дніпровського міського театру ляльок, намагався вразити навичками міма як дитячу, так і дорослу публіку. Якщо у першому випадку це вдалося, то в другому, на жаль, – ні. Заявлений прийом пантоміми протримався рівно п’ять хвилин, а потім наче завис у повітрі, поступившись місцем звичайному “реалістичному театрові”: головним завданням постановників стало технічне “розкидання” п’єси з шести-семи персонажів на двох акторів. За таким утилітарним завданням загубилися і “зустрічі”, і “розставання”, записані у назві. Попри те, простір існування акторів, сповнений мовчазних чудернацьких істот, колізії сюжету, небанальний набір

персонажів, непідробна щирість і доброта виконавців створили якусь особливо незвичну тяглість вистави у часі, зрештою, зачарували дитячу частину журі й дозволили дійти до фіналу в номінації “За найкращу виставу”, а виконавцю отримати диплом “За найкращу чоловічу роль”.

Запорізький обласний театр ляльок шляхетно виключив себе з конкурсної програми фестивалю, але їхній “Маленький принц” вартий слова. Режисер О. Лубенець пішов шляхом прозорості й простоти. Обраний ним режисерський прийом цілком у дусі позиції Мішеля Вінавера, а саме, про “надлишок режисури”, що викривлює безпосереднє сприйняття п’єси глядачем. Вистава запорожців вийшла напрочуд незамуленою, сюжет – чітко розкладеним “по полицках”, з усіма, однак, небезпеками такого прийому, коли актор лишається сам на сам і з текстом, і з публікою. Окрім низки характерних типажів, створених досвідченою трупю, запам’ятався образ Маленького принца, живий нерв молодої акторки С. Волтової, що бився у чорному просторі “чорного-таки кабінету”, напрочуд природно озвучуючи і виплескуючи назовні екзистенційні сентенції Екзюпері. Не встоявши у цьому випадку перед спокусою диплому “За виконавську майстерність”, журі, крім того, знайшло можливим нагородити і відомого композитора І. Гайденка “За найкраще музичне оформлення вистави”.

Приватні театри ляльок не вперше з’являються у фестивалі програмах України, і мистецький рівень деяких з них дає їм сьогодні право конкурувати з театрами державними. У Запоріжжі таким прикладом став театр “ПараШут” з Києва. Насичене дійство

“Про велику мрію” за Д. Біссетом, запропоноване публіці, містило новітню драматургію, де персонажі спілкувалися із власною уявою по телефону; демонструвало безліч дотепних лялькових прийомів, які стилістично у чомусь тяжіли до номерів паризьких кабаре, вправну виконавську майстерність і справжнє натхнення. Стихія такої творчої свободи – свободи не просто акторської, а саме авторської, бо виконавці вистави були водночас і її креаторами, творцями, – імпонувала значно більше, ніж консерватизм, скутість і майже агресивність декотрих у питанні “не можемо поступитися принципами” та давала хороший поштовх початківцям до віднайдення власної дороги в мистецтві. Результат – дипломи “За найкращу жіночу роль другого плану” акторці та драматургу В. Топчій та “За найкращу виставу” (режисер, виконавець та директор театру – Я. Завгородній).

А от дитяче журі вирішило інакше. Черно-біла “Чарівна скрипочка” черкашан стала кращою з великим відривом. Чому? Фріковість ляльок, задана художником, начебто модна сьогодні? Годі шукати простої відповіді. Усе разом – і відчуття Часу творцями й акторами, і відчуття один одного у порожнечі сцени, і співпраця з Її величністю – Тишею... А ще – давно забуті елементи: атмосфера, самоіронія, таємниче чарівне світло, темп і ритм... І музика! У якій

сплелися Жак Оффенбах з його пекельним галопом, Чарлі Чаплін, треки “ужастиків” і лірика з “Привиду опери”... І костюми! І ляльки! І актори! І все ще раз по колу... Поталанило акторці М. Ребяковій з її тендітним Равликом – диплом “За виконавську майстерність” і художнику К. Чепурній – “За найкращу сценографію”.

І, на завершення, про один тривожний симптом. Майже всі театри, окрім Запорізького, Черкаського і (частково) Львівського одноставно відмовилися від світлової партитури і провели свої вистави на зразково-показовому ядучо-білому світлі, чим зробили потужний крок у бік самодіяльно-клубного мистецтва, якщо останнє вважати за таке.

Що це? Клоун Пеннівайз прокидається і знову нагадує про себе? Він лякає, і страх перед ним, перед невідомим (бодай, можливо, і прекрасним) змушує дорослих людей до спрощених оцінок і пояснень, до однозначності дії, однозначності характеру, однозначності простору, які не сумісні з мистецтвом. Бо мистецтво не терпить однозначності, не терпить ярликів. Можливо, цей заряд інакшости, проникнення у загадку вдалося цього разу донести черкаським акторам, зачарувавши і змусивши всіх на єдиному подиху дивитися своєю “Чарівну скрипочку”. Дивитися і слухати велику таїну мистецтва.

Сцена з вистави “Язиката Хвеська” Н. Паладій за українською народною казкою. Режисер та художник – А. Солоняк. Житомирський академічний обласний театр ляльок.